‘मञ्जरी’ उपन्यासमा नारीपात्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
सङ्काय नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत
स्नाकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं
पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
सरला सुवेदी
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर
२०६६

निर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षका विद्यार्थी श्री सरला सुवेदीले *मञ्जरी उपन्यासमा नारी*पात्र शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । यस शोधपत्रप्रति आफ्नो सन्तुष्टि जनाउँदै आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

(प्रा. डा. देवीप्रसाद सुवेदी)

शोधनिर्देशक

सह-प्राध्यापक

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर

मिति : २०६६

स्वीकृति–पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षका विद्यार्थी श्री सरला सुवेदीले तयार पारेको *मञ्जरी उपन्यासमा नारी*पात्र शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

हस्ताक्षर

१. प्रा. राजेन्द्र सुवेदी
(विभागीय प्रमुख) ....

२. सह-प्रा.डा. देवीप्रसाद सुवेदी
(शोध निर्देशक) ....

३. इन्दिरा प्रसाईं
(बाह्य परीक्षक) ....

मिति : २०६६

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पारेकी हुँ । यस क्रममा मैले विभिन्न महानुभावहरूबाट ठूलो सहयोग पाएको हुँदा सर्वप्रथम उहाँहरूप्रति म आफ्नो कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्रको लेखनक्रममा प्रारम्भदेखि अन्तिमसम्म आफ्नो अमूल्य समय र श्रम दिई महत्त्वपूर्ण सल्लाह र आवश्यक निर्देशन एवम् लेखनकार्यको सूक्ष्म निरीक्षण गरिदिनुहुने मेरा शोधनिर्देशक गुरुवर श्री डा. देवीप्रसाद सुवेदीज्यूप्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

मेरो रुचिको विषयलाई स्वीकृत गरी शोधपत्र लेख्ने सुअवसर प्रदान गर्नुहुने नेपाली केन्द्रीय विभागका विभागीय प्रमुख आदरणीय गुरु प्रा. राजेन्द्र सुवेदीज्यूप्रति आभार व्यक्त गर्दछु ।

यसैगरी दैनिक आर्थिक समस्याहरूसँग संघर्ष गर्दै मेरो अध्ययनलाई यस स्थितिसम्म ल्याउन अवसर प्रदान गरिदिनुहुने मेरा मातापिता तथा भाइबहिनीहरूप्रति चिरऋणी रहनेछु । शोधलेखनक्रमकै द्विविधाग्रस्त परिस्थितिमा अत्यावश्यक सल्लाह-सुझाव दिनुहुने श्री डा. रामनाथ ओझाज्यू पनि यहाँ श्रद्धापात्रका रूपमा रहनुभएको छ । यसैगरी अध्ययनका क्रममा मनसा कर्मणा वाचा सहयोग, सत्प्रेरणा दिनुहुने मेरा अनन्य मित्रवृन्द श्री कविता आचार्य, श्री माधवा रेग्मी, श्री दुर्गा न्यौपाने धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ । यसका साथै आवश्यक शोधपत्र, पुस्तक, पत्रपत्रिकाहरू उपलब्ध गराई अध्ययन र सामग्रीसङ्कलनमा सुविधा मिलाइदिने त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालयलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु । यस शोधपत्रलाई टङ्कण कार्यद्वारा मूर्तता प्रदान गर्नुहुने सहयोगी श्री कमला श्रेष्ठलाई हृदयतः स्मरण गर्दछु ।

अन्त्यमा म यस शोधपत्रको समुचित मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभागसमक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति : २०६६

शैक्षिक सत्र : २०६३/०६५

शोधार्थी
सरला सुवेदी
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर
२०६६

विषयसूची

सिफारिस पत्र

स्वीकृति पत्र

कृतज्ञताज्ञापन

परिच्छेद एक
शोध परिचय

१.१ शोधशीर्षक १

१.२ शोधप्रयोजन १

१.३ विषय परिचय १

१.४ समस्याकथन २

१.५ शोधको उद्देश्य २

१.६ पूर्वकार्यको विवरण र समीक्षा ३

१.७ शोधपत्रको औचित्य र महत्व ७

१.८ शोधपत्रको सीमाङ्कन ८

१.९ शोधविधि ८

१.१० शोधपत्रको रूपरेखा ९

परिच्छेद दुई
उपन्यासकार दौलतविक्रम विष्टको संक्षिप्त परिचय

२.१ दौलतविक्रम विष्टको साहित्यिक विधागत विविधता ११

२.१.१ कविता/गीत १२

२.१.२ लेखप्रबन्ध १२

२.१.३ नाटक १३

२.१.४ कथा १३

२.१.५ उपन्यास १४

२.२ उपन्यासकार विष्टका औपन्यासिक चरणहरू १५

२.२.१ उपन्यासकार दौलतविक्रम विष्ट १५

२.२.२ औपन्यासिक चरणहरू १८
२.२.२.१ प्रथम चरण (२००८–२०२६ सम्म) १८
२.२.२.२ दोस्रो चरण (२०३०–२०४४ सम्म) २०
२.२.२.३ तेस्रो चरण (२०४५–५२) २१
२.२.२.४ चौथो चरण २२
२.३ निष्कर्ष २३

परिच्छेद तीन

औपन्यासिक पात्रविधानको सैद्धान्तिक आधार

३.१ पात्रको परिचय २६
३.१.१ परिभाषा २८
३.१.२ स्वरूप ३०
३.२ पात्रको वर्गीकरण ३२
३.३ चरित्रचित्रणका प्रकार/विधि
३.३.१ बाह्य चरित्रचित्रण
३.३.२ आन्तरिक चरित्रचित्रण
३.३.३ नाटकीय वा अप्रत्यक्ष चित्रण
३.४ कथानक र पात्रका बीच सम्बन्ध ४०
३.५ दृष्टिविन्दु र पात्रका बीच सम्बन्ध ४०
३.६ सारवस्तु र पात्रका बीच सम्बन्ध ४१
३.७ निष्कर्ष ४१

परिच्छेद चार

'मञ्जरी' उपन्यासमा नारीपात्र

४.१ परिचय ४३
४.२ 'मञ्जरी' उपन्यासका नारीपात्रहरूको वर्गीकरण ४४
४.२.१ लिङ्ग ४४
४.२.२ कार्य ४५
४.२.३ प्रवृत्ति ४६

४.२.४ स्वभाव ४७
४.२.५ जीवनचेतना ४८
४.२.६ आसन्नता ४८
४.२.७ आबद्धता ४९
४.२.८ 'मञ्जरी' उपन्यासका नारीपात्रहरूको पात्रविधानसम्बन्धी तालिका ५०
४.३ 'मञ्जरी' उपन्यासका नारीहरूको चरित्रचित्रण ५१
४.३.१ मञ्जरी ५१
४.३.२ मिस्रीबजै ५६
४.३.३ मखना ५९
४.३.४ भामा ६२
४.३.५ इन्दिरा ६४
४.३.६ जरसाहेबकी छोरी ६६
४.३.७ कुन्ती ६६
४.३.८ मञ्जुश्री ६८
४.३.२ साहिली ६९
४.३.१० सेती ६९
४.३.११ विमला ७१
४.३.१२ सरला ७३
४.३.१३ धाईआमा ७२
४.३.१४ गङ्गा ७३
४.३.१५ अन्य केही गौण नारीपात्रहरू ७३
४.४ अन्य आधारमा 'मञ्जरी' उपन्यासका नारीहरू ७४
४.४.१ मनोवैज्ञानिक आधार ७५
४.४.२ धार्मिक तथा सांस्कृतिक आधार ७५
४.४.३ सामाजिक आधार ७६
४.४.४ शैक्षिक आधार ७७
४.४.५ आर्थिक स्थितिका आधारमा ७७
४.४.६ नारीवादी दृष्टिकोणका आधारमा ७८
४.५ निष्कर्ष ७८

परिच्छेद पाँच

उपसंहार ७९
सन्दर्भग्रन्थ सूची

सारसङ्क्षेपीकरण सङ्केत

वि.सं.	=	विक्रम सम्वत्
इ.सं.	=	ईस्वी सम्वत्
त्रि.वि.	=	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
सम्पा.	=	सम्पादन
ने.रा.प्र.प्र.	=	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
सं.	=	संस्करण
ले	=	लेखन
प्र.	=	प्रकाशित
दो.सं.	=	दोस्रो संस्करण
ते.सं.	=	तेस्रो संस्करण
चौ.सं.	=	चौथो संस्करण
पृ.	=	पृष्ठ
:-	=	निर्देशक
-	=	योजक
‘’	=	शीर्षकबोधक
/	=	विकल्पबोधक